

શ્રી
॥ ॐ તત્સત્ ॥
તત્ત્વ-સાર જ્ઞાનસ્વરોદય.
O. T.

જાપાવી પ્રસિદ્ધ કરનાર, 16 NOV 1927
ભક્ત રામદાસ કાળીદાસ.
ડે. શાહપુર કીડીપાણી પોળ પ્રાસે.
અમદાવાદ.

[સર્વ હક સ્વાધિન રાખ્યા છે.]
આવૃત્તિ ૧ લી. પ્રત ૧૫૦૦.
સંવત ૧૯૮૩] સિને ૧૯૨૫

શ્રી 'પ્રજાહિતાય મુદ્રણાલય' પ્રેસમાં પા. સોમાભાઈ ચપતરામે
જા.યું. ડે. શાહપુર, નવીગણ અમદાવાદ.

કીમત ૦-૪-

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
ગુજરાતી કૌપીરાઈટ-સંગ્રહ

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
ગુજરાતી કૉપીરાઈટ-સંગ્રહ

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૩૮૦૪ વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ તત્ત્વ - સ્ત્રી જ્ઞાન -
સ્વચોદય

વિષય ૪૩૫૨ : ૩ ૪૫૨

નિવેદન.

આ સંસારના વીધે સરવે પ્રાણી માત્રનો દેહ પંચભુતનો બનેલો છે તેમ પૃથ્વીના બહારનો દેખાવ પણ પંચભુતનો છે. આકાશ, વાયુ, તેજ જળ પૃથ્વી બહાર દૃષ્ટ દેખાય છે તેમ પ્રાણી માત્રના શરીરમાં પણ પાંચભુતના ગુણો દૃષ્ટ દેખાય છે માટે સરવે પ્રાણી માત્ર અને ચૌદ લોક માત્ર સરવે પંચભુત રચીત દેખાવ છે. તેની અંદર માસ ગૃહ તીથી નખેતર અને રાશી જેણે સુરાતી કહે છે. તે હંમેશના માટે જગતના વીધે દેખાય છે ને હંમેશાં વારાફરતી બદલાય છે માસ, ગ્રહ, રાશી, નક્ષત્ર, તીથી, એ સરવે ચંદ્ર સૂર્યના હસ્તમે છે અને જગતની ઉત્પત્તિ અને સ્થિતિ જે લેય, એ ચંદ્ર સૂર્યથી થયા કરે છે. શુકલ અને કુશલ એ બે ચંદ્ર સૂર્યની ગતિઓ છે, શુકલ કહેતાં ચંદ્રની ગતી અજવાળાઆને દહેવામે આવે છે. અને કુશલ કહેતાં અંધારીઆને દહેવામે આવે છે, માસ અને ગ્રહ તીથીનું ગણીત છે ને ગ્રહવાર કહેવામાં આવે છે ને રાશી સંક્રાંતિને દહેવામાં આવે છે તે રાશી નજરે જેવી છુટા બેસે છે તે વૃશ્ચિક રાશી છે તે કારતક માસના સાથે વરેલી છે માટે કારતક માસની વૃશ્ચિક સંક્રાંતિ ગણાય છે, માગશરની ધન પોષની મકર, મહા, ફુલ, અને ફાગણની મીન ચૈત્રની મેષ વૈશાખની વરુણ, જેઠની મીથુન અશાઠની કર્ક આવણીની સિંહ, ભાદરવાની દન્યા, આસોની તુલા એવા નામથી રાશી કહેવામે આવે છે તે માટે સર્વે કામ કરતી વખતે મનુષ્યને રાશી તીથી અને વાર, ચંદ્ર અને સૂર્યની તીથી

ચંદ્રની ૧-૨-૩ સૂર્યની ૧-૨-૩ ચંદ્રનો વાર સોમ, શુકર સારો
 સૂર્યનો વાર શની, રવી, મંગળ તે અંધારીઆમેં અને અન્જવારી-
 આમેં રાશી, વાર, તીથી, વીચારીને કામ જે કરે તેને સિદ્ધ કામ
 આય તે પોતાના શરીરમેં પાંચ પ્રકારના વાયુ વાય છે માટે તે ઓળ-
 ખવાને તો ઓગાયલી આસલી ઓળખાય છે પણ વ્યવહારિક કામ
 કરનારને તો ખીજી રીતેથી કરવાનું છે પોતાના શરીરમેં ચંદ્ર નાડી
 અને સૂર્યની નાડી સુખમશુ નાડી ત્રણ નાડીના રૂપમેં વાયુ વાય છે
 તેને ઓળખીને કામ કરવું સિદ્ધ છે. માટે સર્વે મનુષ્યને બરોબર
 બેઠ બાણીને થીર ને ચર થીર એ આધ રહીને કામ કરવું તેને
 કહે છે ચર-પરદેશમેં જઇને કરવું તે ઘેર રહી અન્જવાળિઆમેં
 બહાર જવા માટે પુરતું જ્ઞાન મેળવવું તેજ મનુષ્ય મનુ સમાન છે
 તે મનુનું સુખ ભોગવી શકે છે તે હંમેશને નહીં વખત યોગ સમે.

લી. સેરક,

ભક્ત રામદાસ કાળીદાસ.

શ્રી

તત્વ-સાર જ્ઞાનસ્વરોદય.

દુહો—નમું નમું ગુરૂ દેવજી, કરું પ્રણામ અનંત. ૧ તમ પ્રસાદ તત્વસારકો, રામદાસ વરણુંત. ૨ પુરસોતમ પરમાત્મા, પુરણુ વીસવા-વીસ. ૩ આદિ પુરૂષ આત્મયત્ર તુંહી, તુંહી નવા અશીસ શ્રર ઓહમ શું કહેતે હે અસર સોહમ જણુ નહીં અક્ષર સ્વાસ રહીત. ૪ તાહીકો મન આણુ, તાહીકો મન રાત દીન સુરત લખાવો આપ. ૫ આપ વીચાર ઓર કોના શીખ નુમાવો, એહી બચન બ્રહ્મજ્ઞાનકો માનો વીસવાવીસ. ૭ રામદાસ મત કહેતે હે, અગમની ગમકી શીખ. ૮ કાળિદાસ ગુરૂ કીરપા કરી દીયા સ્વરોદય જ્ઞાન, તખસે એ જણી પરિલાભ હોય કે હાણુ. ૯ ઇગલા પીગલા સુખમણા નાડી ત્રીન બીચાર, દેહીને બાયે સ્વર ચલે લખે ધારણા ધાર. ૧૦ પીગલા દેહીને અંગ હે ઇગલા શું બાયે હોઇ, સુખમણુ જીનકે બીચ હે જખ સ્વર ચલે દોય. ૧૧ જખ સ્વર ચલે પીગલા મધ્ય સૂર્ય તાહી બાસ ઇંડા શું બાયે અંગ હે ચંદ્ર કરત પ્રકાશ. ૧૨ હિદય અસ્ત ત્રીનોકો લખે નીરગમ સુરગમ ત્રિધ, પાવે તત્વ વરણુકો તખ વહ હોવે સિધ. ૧૩ રામદાસ મત કહેતે હે થીર ચર સ્વર પોરીચાણુ, થીર કારજકો ચંદ્રમા ચરકો બાણું સુખણુ. ૧૪ કૃષ્ણ પ્રભાસ જખહી લગે જખ મીલા હય બાણુ, શુકલ પક્ષકે ચંદ્રકો એહી નીસે કર જણુ. ૧૫ મંગલ ગિર ઇતવાર દીન ઓર શનીચર લીન,

શુભ કારજકો મંલરે હે સુરજકો દીન તીન. ૧૬ સોમ બાર શુકર
 બલો દીન વફાઈકો દેખ, ચંદ્ર ઓગમે સફલ હે રામદાસ કહે શેષ. ૧૭
 બીજી ઓર વાર વીચારી કર દેહીનો બાથે અંગ, રામદાસ સ્વર જા
 મીલે શુભ કારજ પ્રસંગ. ૧૮ દુષ્ટ પક્ષકે આદિહી તીન તિથી લગી
 બાણુ, ફિર ચંદા ફિર બાણું હે ફિર ચંદા ફિર બાણુ. ૧૯ શુકલ
 પક્ષકે આદિહી તીન તિથી લગી ચંદ્ર, ફિર સુન્ન ફિર ચંદ્ર હે ફિર
 સુન્ન ફિર ચંદ્ર ૨૦ સુરજકો તિથીમેં ચલે જો સુરજ પ્રકાસ, સુખ
 દેહીકો કરત હે લાહીલાહ હુલાશ. ૨૧ શુકલપક્ષ ચંદ્રા ૨૨ લે પડવા
 લેહીની હાર, ફલ આનંદ મંગલ કરે દેહીકો સુખ સાર. ૨૨ શુકલ-
 પક્ષ તિથીમેં ચલે જો પરવાકો બાણું હોષ કલેશ પીડા કુછં કે દુઃખ
 કે કુછં હાણુ. ૨૩ સુરજકી તિથીમેં ચલે જો પરવાકો ચંદ્ર, કલહ
 કરે પીડા કરે હોષ તાપકે દન્ડ. ૨૪ ઊપર બાયે સાંમાને સ્વર બાજેકે
 સંગ, જો પુછે સસિ આગમે તીનોકો પ્રસંગ. ૨૫ નિચે પીછે દાહીને
 સ્વર સુરજકો રાજ જો કોષ પુછે આપ કરતો સનકો શુભ કાજ. ૨૬
 લાહીનો સ્વર જખ ચલત હે પુછલ બાયે અંગ, શુકલપક્ષ નહીં બાજ
 હે તો નિષ્ફલ પ્રસંગ. ૨૭ જો કોષ પુછે આમકર જોઈ દાહીની ઝીર,
 ચંદા ચલે સુરજ નાહી નહી કાજ વીધી પ્રમ. ૨૮ જો સુરજમેં હર
 ચલે કહે દાહીને આપ, લગન વાર જઈ તિથીમેં કારજ હો જાય. ૨૯
 જો ચંદ્રમેં સ્વર ચલે બાયે પૂછે કાજ, તિથી ઓર અક્ષર વાર મીલે
 શુભ કારજકો સાજ. ૩૦ સાત પાંચ નવ તિન ગીતે પંદર ઓર
 પચીસ, કાજ બચન અક્ષર ગીતે બાણું ઓમકો ઈશ. ૩૧ ચાર
 આઠ દવા દશ ગીતે ચૌદ સોત્રા તિસ, ચંદ્ર ઓગકે સંગ હે રામ-
 દાસ રણુગત. ૩૨ કર્ક મેસ મકર તુલા ચારો ચલતી રાસ, સુરજસે
 ચારો મીલન ચર કારજ પ્રકાસ. ૩૩ મીન મીથુન કન્થા કહી ચોથી

ઝોર ધનનીત, દિ સ્વર બાવકો સુક્ષ્મણા મુરલી સુત રણુજીત. ૩૪
 વૃશ્ચિક સોહ વરખ કુંભ સુત બાયે સ્વરકે સંગ, ચંદ્ર ઝોગકો મીલત
 હે થીર કારજ પ્રસંગ. ૩૫ ચીત આપનો સ્થીર કરે નાસા આગે
 નેન શ્વાસો દેખે દ્રષ્ટીમેં જખ પાવે સ્વર ખેન. ૩૬ પાંચ ધડી પાંચે
 ચલે શીર વા ચરહી બાર પાંચ તત્વ ચાલે મીલે સ્વર ખીચલે હું
 નહાર. ૩૭ ધરાત ઝોર આકાશ હે ઝોર તિસરા પોન પાંતી
 પાવક પાંચોયે કરત શ્વાસમેં જ્ઞાન. ૩૮ ધરતી તો સન્મુખ ચલે
 ઝોર પીરો રંગ દેખ, બારહ આંગુલ સ્વાસમેં સુરતવું રતન કરી
 પેખ. ૩૯ ઊપરકો પાવક ચલે લાલ વરણુ હે વેશ, ચાર આંગુલ
 શ્વાસમેં રામદાસ અવરેખ. ૪૦ નિચેકો પાણી ચલે શ્વેત રંગ હે
 તાસ, સોલહ આંગુલ શ્વાસમેં રામદાસ કહે બાસ. ૪૧ હરો રંગ હે
 વાયુકો તિરસા ચાલે સોષ, આઠ આંગુલ શ્વાસમેં રણુજીત કર
 જોષ. ૪૨ સ્વર પુરણુ દોનો ચલે બાહરના પ્રકાસ, સામ રંગ હે
 તામુદ્ધ સોષ તત્વ આકાશ. ૪૩ જલ પૃથ્વીકે ઝોગમેં જો કોષ પુછે
 બાત, શશી ધરમેં જો સ્વર ચલે કહું કારજહો જાત. ૪૪ પાવક
 ઝોર આકાશ પુંતી વાયુ કબી જો હોષ જો કોષ પુછે આષ કર શુભ
 કારજ નહી હોષ. ૪૫ જલ પૃથ્વી થીર કરજકો ચર કરજકો નાહ,
 અગ્નિ વાયુ ચર કરજકો દેહીતે સ્વરકો માહી. ૪૬ રોગીકો પુછે
 કોષ ખેઠ ચંદ્રકી ઝોર, ધરતી બાયે સ્વર ચલે મરે નાહો વીધી
 કાર. ૪૭ રોગીકો પ્રસંગ જો બાયે પુછે આત્રં, ચંદ્ર બંધ સુરજ
 ચલે જીવે નહીં વહ જાણ. ૪૮ ખેહોતે સ્વર સો આયકર સુને ઝોર
 જો જાય, જો પુછે પ્રસંગ વહ રોગો નહીં દેરા હય. ૪૯ સુને ઝોર
 સોં આષ કર પુછે ખેતે સ્વાસ વહ નિશ્ચે કર જાણી એ રોગીક
 નહીં નાશ ૫૦ સુને ઝોર સો આય કરિ પુછે બહેતે સ્વાસ, જે તે

કારણ જગતકો સફલ હોઇ સખ સય, ૫૧ બહેતે સ્વર પૈ આપ કરિ
જો પુછે સુન ઓર જો તે કારણ જગતકે ગિલટ ઓહી બીધી
કાર. પર કે બાવે કે દાહીનોમે કાંઇ પુરણ હોઇ, પુછે પુરણ ઓર
હી દારણ પુરણ સોય. ૫૩ વરસ એકકો ફલ કહે તત્વહો જાણે સોઇ,
કાલ સમે સોઇ લીખે બુરો લલો જગ હોઇ. ૫૪

ઓપાઇ—સકાંતિ પુની મેસ બોચારે ત્યાં દીન લગે શું ઘડી
વીચારે, જો બાએ સ્વર પૃથ્વી હોઇ અગ્નિ તત્વ કહાવે સોઇ. ૧ દેશ
વૃદ્ધિ ઓર સમય બતાવે પરજ સુખી મેક બરસાને, ચરા બહુત
હોરકો ઉપજો નર દેહીકો અન બહુ ઉપજો. ૨ જલ જાને બે
સ્વર માહી ધરતિ ફલે મેહ બરસાઇ, આનંદ મંગલ સૌ જગ રહે,
આપ તત્વ દર્શન કરી બહે. ૩ જલ ધરતિ દોનો શુભ લાઇ રામદાસ
ને કાર્ણદાસ બતાઇ, તિન તત્વજ્ઞ કહું બોચારા સ્વરમે જાકે મેહ
નિહારા. ૪ લગે મેષ સકાંતિ જબહી લગતી ઘડી વીચારે જમહી,
અગ્નિ તત્વ સ્વરમે જમ ચાલે રોગ દોષ મેહ પરજ લે. ૫ કાલ
પડે થોડાસા વરસે દેશ ભંગ જો પાવ કદરસે બાત, તત્વ ચાલે સર્વ
સંગા જમ ભયવાન હોઇ કુછ દંગા. ૬ અર્ધ કાલ થોડાસા બરસે
વાયુ તત્વ જો સ્વરમે દરસે તત્વ આકાશ સ્વર ચાલે દોષ મેહના
વરસે અજ ના હોઇ. ૭ કાલ પડે ત્રણ ઉપજો નાહી તત્વ આકાશ
હોઇ સ્વર માંહી. ૮

દુહો—ચૈત્ર મહીના મધ્યમે જબહી પરવા હોઇ શુકલ પક્ષતા
દીન લગે પ્રાતઃ સમય જો હોઇ. ૫૫ પ્રાતહી પરિવારકો લખે, પૃથ્વી
હોઇ સુખણ. ૫૬ હોઇ સમે પરજ સુખી રાજ સુખી નિહાન. ૫૭
નીર ચને જો ચદમે એહી સમેકી જીત, જલ વરસે પ્રજ સુખી

સંવત નીકા મીત. ૫૮ પૃથ્વી પાણી સમે ને બહે ચંદ્ર શું અ-
સ્થાન, દેહીને સ્વરમે' ને બહે સમે શું મધ્યમ જાણુ. ૫૯ મોરહો
ને સુખમણા ચલે રાજ હોઇ ઉત્પાત, દેખત વાલા વીનજ હે ઝોર
કાલ પર નાત. ૬૦ રાજ હોઇ ઉત્પાત પુનિ પડે કાલ વિશ્વાસ,
મેહ નહી પ્રજા દુઃખી ને હોઇ તત્વ આકાશ. ૬૧ સ્વાસમે' પાવક
ચલે પડે કાલ જળ જાણુ, રોગ હોઈ પ્રજા દુઃખી ધટે રાજકો
માન. ૬૨ બય કલેશ હોઇ દેશમે' વીગ્રહ ફેલે અન્ત, પડે કાલ પ્રજા
દુઃખી ચલે વાયુકા તનંત. ૬૩ સકાંતી ઝોર ચેત્રકો દોનો. બેહ લખાય,
જગત કાજ અળ કહું ચંદ્ર સુર્યકો નાય. ૬૪

ચોપાઇ—વીરાહ દાન તીર્થ ને કરે વલ્લ ભુપત્યુ ધર પગ
ધરે, બાએ સ્વરમે' એ સખ કીજે પોથી પુસ્તક મે' લીખ લીજે,
ઝોગ અલાસ ઉર કીજે પ્રેત. ઝોસધ આડી કીજે મીત, દિક્ષા
મંત્ર બોવે નાજ, ચંદ્ર ઝોગ થીર બેડે રાજ. ચંદ્ર ઝોગમે' સ્થીર
પુની જાણો, થીર કારજ સમહી પીછાણો કરો હવેલી જીપર છાવે.
બાગ બગીચા ચાય ગુફા બનાવે, હાકીમ જાઇ કાટમે' બરે ચંદ્ર
ઝોગ આસન પમ ધરે રામદાસ ને કાળિદાસ બતાવે, ચંદ્ર ઝોગ
થીર કારજ કહાવે.

દુહો—બાએ સ્વરકે કાજ એ ને મે' દિઆ બતાવ, દેહીને
સ્વરકે કહત હું જાન સ્વરોદય ગાય. ૬૬

ચોપાઇ—જે ખાડો કર લિઓ ચાહે, જાકર બેરી ઉપર ખાહે.
જાંઘ બાદ રણજીતે સોઇ, દેહીને સ્વરમે' ચાલે કાઇ. બોજન કરે
અસ્નાન, મીથુન કર્મ જાનું પરધાન. વહી લીખેકી કિન્ને જોધારા,
ગજ બોડો વહાણુ હાંસીઆરા વીચો પડે મહી ને સાધે, મંત્ર સીદ્ધિ

ઓર ધ્યાન આરાધે, વૈરિ ભવન ગવન નો કીજો ગિર કાહું કાત્રા
નો દીજો તથુ કાહું પૈનું નો માગે, વીસ ઓર ભુત ઉતારણુ ભાગે
રામદાસ ને ગુર દેવ વીચારી, એ ચર કર્મ ભાણુકી નારી. ૬૭

દુહો—ચર કાંજકા ભાણું હે, સ્થીર કારજકા ચંદ્ર સુખમણી
ચલત નવ ચાલીએ ત્યાં હોઇ કંથુ દંડ ૬૮ ગાંવ પરગને ખેત પુંતી,
ગિવર ઇધરમેં મીત સુખમણુ ચલત નવ ચાલીએ, બરજતહે રણુ-
જીત. ૬૯ છીન બાંચે છીન દેહીને સોઇ સુદમણુ જાણી, ઠીલ લગાકે
નાં મીલે તો કારજકી હાની. ૭૦ હેઈ કંચે પીડા કંથુ નો કાંઈ
કહી જાઇ, સુદમણુ ચલે ન ચાલીએ, દીન્હો તુંને બતાઇ. ૭૧ ઓગ
કરો સુદમણુ ચલે કે આતમકા ધાંણુ, ઓર કાજ કાઇ કરે તો કંથું
આવે હાણુ. ૭૨ પૂર્વ ઉત્તર મત ચલો બાએરકે પ્રકાસ, હાની હોઇ
બહુરે નહીં અખ નક્કી નહીં આસ. ૭૩ દેહીને ચલત નવ ચાલીએ,
દક્ષિણ પશ્ચિમ જાણી જોર જાય બહુરે નહીં ઓર હોવે કુછ હાનિ. ૭૪
દેહીને સ્વરમેં જાઇએ પૂર્વ ઉત્તર રાજ, સુખ સંપતિ આનંદ કરે
સભા હોઇ શુભ કાજ. ૭૫ બાએ સ્વરમેં જાઇએ દક્ષિણ પશ્ચિમ દેશ,
સુખ મંગલ આનંદ કરે નો જાવે પરદેશ. ૭૬ દેહીનેસે તીઅય કર
બાએ પુછે કાય, નો બાએ સ્વર બંદ હે સફલ કાજ નહીં હોય ૭૭
બાએ સેતિ આઇકર દેહીને પુછે ધાય, નો દેહીનો સ્વર બંદ હે
કારજ અફલ બતાય. ૭૮ જમ સ્વર બીતરકો ચલે કારજ પુછે કાય,
પૈજ બ.ધા વાસો કુહો મન સંપુર્ણ હોઇ. ૭૯ જમ સ્વર બાહીરકો
ચલે તખ કાઇ પુછે તોર. વાકો એસા ભાસીએ નહીં કારજ વિધી
કાર ૮૦ બાએ કરવટ સોઇએ જલ બાએ સ્વર પીક. દેહીને સ્વર
ભોજન કરે તો સુખ પાવે જીવ. ૮૧ બાએ સ્વર ભોજન કરે દેહીને

પાવે નીર, દશ દીન બુલે ઓર કરે પાવે રોગ શરીર. ૮૨ દેહને સ્વર
 ભક્તદે હીરે બાએ લગુ શકાય, ઉગતા એસે સાધીએ દીનો બેદ
 ૮૩ ચંદ્ર ચન્નાવે દીવસોઠા રાત્રિ ચલાવે સૂર્ય, નીત સાધન
 એસા કરે હોષ અમર ભરપુર. ૮૪ જીતનાહી બાહે ચલે સોષ દેહનો
 હોષ, દશ સ્વાસ સુખમણી ચલે તાહી ખીચારો લોચ. ૮૫ આપ
 હેર દેહનો ચલે બદલ નહી જો પોન, ત્રણ વરમ કાયા રહે જીવ
 કરે શીર જાન. ૮૬ સોલ પહોર ચલે જબી સ્વાસ પીગલા માંહી,
 ઉગલા વરસ કાયા રહે પીછે રે તીનહી. ૮૭ તીન રાત્રિ ઓર તીન
 દીન ચલે દેહનો સ્વાસ સંવત ભર કાયા રહે પીછે હોષ વિનાસ. ૮૮
 સોલહ દીન નીસદીન ચલે સ્વાસ બાનુકો ઓર આયુષ જાણુ એક
 માસકી જીવ જામ તનુ શોર. ૮૯ નેજ કુટિલ પાંચતારકી જાણુ,
 નાસા જીહ્વા એકસો કાલ બેદ પહીયાન. ૯૦ બેદ ગુરસો પાંચએ
 ગુર ખીન લખએ ના જાન, રામદાસ એ કહેત હે ગુર પરવાર
 પાન. ૯૧ એક માસમે રેણુ દીન બાણું દેહી જો હોષ. રામદાસ યું
 કહેતે હે નર જીવે દીન દોય. ૯૨ નાડી જો સુખમણુ ચલે પાંચ ધડી
 હેશાધ પાંચ ધડી સુખમણુ ચલે તળહી નરમર જામ. ૯૩ નહી
 ચંદ્ર નહી સૂર્ય હે નહી સુખમણી બાલ, મુખ સેતી સ્વાસ ચલે
 બમી ચારમે કાલ. ૯૪ ચાર દીનકે આઠ દીન બાહેરકે દીન ખીસ.
 એસે જખ ચંદા ચમે આયુષ જાણુ બડ ઇશ. ૯૫ તીન રાત્રિ ઓર તીન
 દીન ચલે તત્વ આકાશ, એક વરસકા આ રહે ફેર કાલ વીર-
 વાસ. ૯૬ દીનકો તો ચંદ્રા ચલે ચલે રાતકો સૂર્ય એહી નિયે કર
 જાણીએ પ્રાણુ ગમન બહુ દુર. ૯૭ રતિ ચલે સ્વર ચંદ્રમા દીનકો
 સુજ બાલ એક મીના યું ચલે છડે મહીને કાલ. ૯૮ જખ સાધું
 એસા લખે છડે મહીને કાલ આગેહી સાધન કરે બેઠ ગુફા તત્કાલ. ૯૯

જીપર જેવી અપાનકો પાન અપાન મીલાય. ઉત્તમ કરે સમાધીતાકો
 કાલ ન આપ. ૧૦૦ પવન પીછે જવાલા પંકે નાળી તણે કરાહ,
 મેરં દંડકો ફોરકે વસે અમરેપુર માંહ. ૧૦૧ જાંહ કાલ પાંચે નહી
 અમકી હોધ ન ત્રાસ, ગગન મંડલકો જાવકર કરે વેાહ નિરાસ. ૧૦૨
 જાંહ કાલ નહી જવાલ હે છુટે સકલ સંતાપ, હોઈ ઉન મુની લીન
 મન ખીસરે આપો આપ. ૧૦૩ તીનો બંધ લગાયકે આ બાંચે ।
 સાધ, ઓગ સુખમણી હે ચલે દેખે જેલે અહાપે. ૧૦૪ શક્તિ જાવ
 શીવસો મીલે જાંહરે હોધ મન લીન, માએ ઓચરિ જો લગે જાણે
 જાણુપર લીન. ૧૦૫ આસ્ત પ્રથમ લગાકર મુલ બંધકો બાધ, મેરં
 દંડ સંધી કરે સુરણુ ગગનકો સાધ. ૧૦૬ ચંદ્ર સૂર્ય દોનુ સન કરે
 દષ્ટિ ચીત લગાય, ખટ ચકરકો બંધકર સુન શીખરકો જાવ. ૧૦૭ ઇગત્રા
 પીગલા સાધકર સુખમણમેં કર વાસ, પરમ જોતિ જલ મીત્ર તહાં
 પુછે મન વિશ્વાસ ૧૦૮ જીન સાધન આગે કરે તાસુંસ બહુંસ
 હોઈ. જાવ ચાહે તજાહી કરે કાલ બચાવે સોધ. ૧૦૯ તરણુ અવ-
 સ્થા ઓગ કર બેઠ રહે મન જીત કાલ બચાવે સાધ વહ અનંત
 સમકી રણુજીત. ૧૧૦ સદા આપમે લીન રહું કરિ ઓગ અલી
 આશ, આવત દેખે કાલ જાવ ગગન મંડલ કર વાસ. ૪૧૧ સનહી
 સનહી સાધકર રાખે પ્રાણુ બદાઈ, પુરો ઓગી જાણીએ તોડા કાલ
 ન આપ. ૧૧૨ પહેલે સાધન ના કીહો ગગન મંડલકા જાણુ,
 આવત જાણુ કાલ જાવ કયા કરે અચાન. ૧૧૩ યોગ ધાનકી નહો
 નહી જાન અવસ્થા મીત, આગમ દેખે કાલકો કહા સંકે વહ જીત.
 ૧૧૪ કાલ જીતી હરિ સો મીલે સુન મહેલ અસ્થાન, આગે તીન
 સાધન કરી તરણુ અવસ્થા જાણુ. ૧૧૫ કાલ અગધી ગતે જાણી
 તજ જાણી વહ જાવ, યોગી પ્રાણુ ઉતારિ એ ત્રીહું સમાધી જ.

માય. ૧૧૬ કાલ જીતી જગમે રહે મોત ન વાગે તાહી, દશે દારકો
 શીર કર જમ ચાહે તમ જાહી. ૧૧૭ સુરજ મંડલ ચીરકે યોગી-
 તામેં પ્રાણ, સાયંજ મુક્તિ સોહી લહે પાવે પદ નિરવાણ. ૧૧૮
 કૃણુ પક્ષકે મધ્યમેં દક્ષિણ હોધ સુખણ, યોગી વપું ન છોડી હે
 રાજા હોધકે હાન. ૧૧૯ રાજપાય હરિભક્તિ કર પુરખડી પહીચાણ,
 યોગ યુગાત પાવે બહુ કરિ દુશર મુક્તિ નિદાન. ૧૨૦ સૂર્ય ઉતરાયણ
 લખે શુકલપક્ષ કે માંહા, યોગી કાયા ત્યાગીએ યામેં સંશય નાહી. ૧૨૧
 મુક્ત હોધ બહુરે નહી જીવ ઓર મીટ જાય, જીવ સમુદ્ર મીત રહે
 દુનિઆ નાહો દેહરાધ. ૧૨૨ સૂર્ય દશી આણુ વાંત રહે માસ ખટ
 જાણુ, કોર ઉતરાયણ જાઈ કર રહે માસ ખટ ભાણુ. ૧૨૩ દોનો
 સ્વરકો સુંદર સ્વાસમેં મન રાખ, ભેદ સ્વરોદય પાયકર તમ કહાંસે
 બાખ. જો રણ ઉપર જાઇ એ દેહીને સ્વર પ્રવાસ, જીત હોધ હારે
 નહીં કરે શત્રુકો નાશ. ૧૨૪ દુરજનકો સ્વર દેહી તો તેરો દેહીનો
 હોધ, જો કાઇ પહેલે ચંદ્ર ખેત જીતી હે શાય. ૧૨૫ સુખમણ
 ચક્ષત નવ ચાત્રીએ ગિધ કરણ સુણ મીત, શીષ કટાવેકી કશે દુર-
 જનકો હોધ જીત. ૧૨૬ જો બાગે પૃથ્વી ચલે ચઢી આવે કોઇ
 ગુપ, આપ ખેડે રંડ પીત્રીએ ખાત કહું ગુપ. ૧૨૭ જમ પૃથ્વી
 સ્વરમેં ચલે સુનો કાન દે ખીર, સફલ કાજ દોનો કરે કો ધરતીકે
 નિર ૧૨૮ પાવક ઓર આકાશ વા વાયુ તત્વ જો હોધ, કછુ કાજ
 નહી કીજએ ધનમેં જાણુત હોધ ૧૨૯ દેહીના સ્વર જમ ચક્ષત હે
 દહો જાય જો કોઇ, તણે પાંચ આંગે ધરે સુરજકો દીન હોધ. ૧૩૦
 આંગે સ્વરમેં જાઇએ બાંગે પગધર ચાગ, બાંગે પગ ખેલે ધરે હોધ
 ચંદ્રકો વાર. ૧૩૧ દેહીને સ્વરમેં જાઇએ દેહનો હગમ્બર તીન,
 બાયે સ્વરમેં ચારણુ બાયે કર પર ખીન. ૧૩૨ ગર્ભવતિકે ગર્ભકો

ને કાઈ પુછે આપ, બાલક હોંક બાલકી જીવે ૩ મર જાય. ૩૩
 પદમા બાલક હોતેહી ને કાઈ પુછે તોય, બાચે કહીએ છાકરી દેહીને
 બેટા હે.ઈ. ૧૩૫ દેહીને સ્વરમેં ચલતહી ને વહ પુછે આઈ, વાકો
 બાચે સ્વર ચલે બાલક હે મરજાય ૧૩૬ દેહીને સ્વરકે ચલતહી ને
 વહ પુછે બેન, બાહુકો દેહીનો ચલે લડકા હે સુખ ચેન. ૧૩૭ બાચે
 સ્વરકે ચલતેહી આઈ કહે ને કાઈ, બેગીકે જીવે નહીં વાકો દેહીનો
 હોઈ. ૧૩૮ બાચે સ્વરકે ચલતહી ને વહ પુછે બાત, બાહુકો બાચે
 ચલે બેગી હે ખુશ બાત. ૫૩૯ તત્વ બોમકે ચલતહી પ્રશન ગર્ભકો
 બાઈ, હોઈ નપુંપકહી જડકે સતુ વાસો જાય. ૧૪૦ લે ન પ્રતિજ્ઞા
 ગર્ભકો ને કાઈ પુછે આઈ, ઇચ્છા હોઈ બેતા સમે એસાહી ગીર
 જાય. ૧૪૧ સણુ બાચે સણુ દીહીને દો સ્વર સુખમણુ હેઈ, પુછન
 વાલે સો કહો બાલક ઉપજે દોય ૧૪૨ વાણુ તત્વકે ચલતહી ને
 કાઈ પુછે આઈ, સે હોવે બાદે નહીં પેટ માંહીખી લગાય. ૧૪૩ ને
 કાઈ પુછે આઈ કર વાકો ગર્ભકો નાય, દેહીનો બાચે સ્વર ચલે
 સાધ સ્વાસકે માંહી. ૧૪૪ બંધ ને આમ કરી હે પૂછે ને કાઈ,
 બંધ ઓરતા ગર્ભ હે બહતે સ્વર નહીં હોઈ. ૧૪૫ ઇડા પીણ
 સુખમણુ નાહી કહીએ ત્રીન, સુરજ બંધ બીચારકે રહે સ્વાસ લવ
 લીન. ૧૪૬ જીસે કહુ બાણી મતકર બાપી માહી રમાઈ, તે
 યાત્રી સ્વાસમેં રહે સુરજિ લવ લામ. ૧૪૭. ખાસ બનાવે કાટહી
 આયુષ જાણુ નર લેખ, બીત જાય સ્વાસા સમે તબહી મરતુંક ના
 હોઈ. ૧૪૮ એકવીશ હજાર સ્વાસા ચલે રાત દીન ને સ્વાસ,
 વીણા ને ચલે વરસ હોઈ અગ્નિકો નાશ. ૧૪૯ આકાલ મૃત્યુ કાઈ
 મરે સે દર મુકતે મુંત, સ્વાસશાં બીતે સબી તખ બાચે ધમકુત. ૧૫૦
 આરો સમય આધકર સ્વાસા યુક્તિ ચલાયું, આકાલ મૃત્યુ બાચે નહીં

જાવે પૂરિ આયુષ. ૧૫૧ મુસમ ભોજન કીજીએ રહીએ ના પડસોઇ,
જલ થોડાસા પીજીએ બહુત બેલ મત ખોઇ. ૧૫૨

કુંડલીયા—મોદ મુકિત તુંમ આહે તાહોં તજો કમના કામ, મન
ધમ્મકા મોડકર બજો નીર્જન નામ. ૧૫૩ બજો નીર્જન નામ દેહ અબી
આસ મીટાવે પંચનકે તજો સ્વાદ આપમેં આપ સમાવે જળ છુટે મતિ
દેહ જેસેકે તેસે રહીઆ. ૧૫૪ રામદાસ યહ મુકિત ગુરને હમસો
કહીઆ. ૧૫૫ દેહ મરે તુહે અમર પાર બરહ મહે સોઇ, અગાની
ભટકત ફીરે લખે સો ગાની હોઇ. ૧૫૬ દેહ નહીં તું બ્રહ્મ હે અવ-
નાશી નીરખાન, નિત ન્યારો તું દેહસે કરમ દેહ સખ જાણુ. ૧૫૭
ડોલત બોલત સોવના બદ્રાસણુ કર અહાર, સુખ દુઃખ મૈયુન રોગ
સખ ગરમી શીત નીહાર. ૧૫૮ જાતિ વરણુ કુલ દેહકી સુરત મુરત
નાવ, ઉપજો બીનસે દેહસો પાંચ તત્વકો માવ ૧૫૯ પાવક પાણી
વાયુકે ધરતી ઝોર આકાશ, પાંચ તત્વકે કોટમેં આય કીઓ તે
વાસ. ૧૬૦ પાંચ પચીસો દેહ સગુણુ તીનો હે સાથ, ઘટ ઉપ ધિસો
જાણીએ કરત રહત ઉત્પાત. ૧૬૧ જીવા ઇન દરિ સારકી નંબ
કીઇ દરિ કાન, નાસાઇ દરિ ધરણુકી કરિ ખીચાર પહીચાણુ ૧૬૨
ત્વચા સોઇ દરિ વાયુકી પાવક દરિ નેન, ઇનકી સાધે સાધના પદ
પાવે સુખ ચેન. ૧૬૩ નિદ જમાઇ આનકશ મુખ પાસ જળ હોઇ
રામદાસ પાંચો દહી અગિન તત્વ સો જોય. ૧૬૪ રક્ત પીત કફ
તિસરો બિંદુ પસેનો જાણુ, રામદાસ પર કીર્તિ એ પાણી પહી-
ચાન. ૧૬૫ ચામ હાડ નાડી કાંડુ રામ જાણુ ઝોર માસ પૃથ્વીકી
પર કીર્તિયે અનંત સખ નકા નાસ. ૧૬૬ બ્રહ્મ કરના ઊર ધાવના
પરે સારણુ સંકોચ, દેહ બંદે સો જાણીએ વાયુ તત્વ હે સાચ. ૧૬૭

કામ ક્રોધ મધ લોભ ઓર મોહ કહેતે હે લેક, નભકી પાંચો જાણીએ નિતનારો તું યોગ. ૧૬૮ પાંચ પચીસો એકહી ઇનકે સકલ સમાવ, નિર્વાકાર તું બ્રહ્મ હે આપ આપકો પાવ. ૧૬૯ નિરાકાર નિરવપતું દેહી જાણુ અકાર, આપતિ દેહ માન મત એહી જ્ઞાન-તત્વસાર. ૧૭૦ મરતક છે શકે નહી પાવક શકે ન જ્ઞાન, મરે મટે સો તું નહી ગુરૂ મમ ભેદ નિહાર. ૧૭૧ જલે કટે કાયા એહી જને મીટે શીર હોઇ, જીવ અવિનાશી નિત હે જાણુ વીરજા કાય. ૧૭૨ આંખ નાક જીભ કાંઈ ત્વચા જાણુ ઓર કાન, પાંચોઈંદ્રિય જ્ઞાન હે જાણુ સુજાણુ. ૧૭૩ ગુંદા લીંગ મુખ ત્રીસંગે હાથ પાંચ લખી તેહ, પાંચો ઈંદ્રિય કર્મ હે એભી કહીએ દેહ. ૧૭૪ પૃથ્વી કલમે ઠાર હે મુખ જાણી એ અહાર, પીત્ત રંગ પહોચાણીએ પાવન ખાન અહાર. ૧૭૫ પીત્તમં પાવક રહે નેન જતીએ દાર, લાલ રંગ હે અગ્નિકો લોભ મોહ અહાર. ૧૭૬ જનકો બાસા બાલ હે લીંગ જાણીએ દાર, મીથુન કર્મ અહાર હે ઘોડો રંગ નિહાર. ૧૭૭ પવન નાભીમેં રહતે હે નાસા જન દાર નિલ રંગ હે વાયુકો ગંધ સુગંધ અહાર. ૧૭૮ આકાશ સીપમેં બાસ હે શરબન દારો જાણુ, શબ્દકું શબ્દ અહાર હે તહીસ્મા રંગ પહોચાન. ૧૭૯ કારણુ સુદમ લીંગ હે ઓર કહીત અસ્થુત, શરીર ચાર સો જાણીએ મેં મેરી જડમુલ. ૧૮૦ ચીત બુદ્ધિ મન અહંકાર જો અંતઃકરણુ શું ચાર, જ્ઞાન અગ્નિસો જ્ઞારિએ કર કર મત વિચાર. ૧૮૧ શબ્દ સ્પર્શ ઓર ગંધ હે ઓર કહીત રસરૂપ, દેહકર્મ તનુ માત્રા હે ચીત તીરરૂપ. ૧૮૨ નિરાકાર સોહે અચલ નિર બાશી તું જીવ, નિત લંગ નિર્મળ સો અર્જ અવિનાશી જીવ. ૧૮૩ બાવે કાકા અગ્નિકો દેહોને જન પ્રકાશ, મનહી રહ સ્થાન હે પવન નાભીમેં બાસ ૧૮૪ મુલ કર્મલ ફલ

આરેકો લાલ પુંખરી રંગ, ગૌરી સુતખાસા કીઓ સસો જપાઇ ક ગ-
 ૧૮૫ પીત વરણુ ખટ દલ કમલ નાભી તને સંભાલ, ખટ સહસ્ર જપ
 જપીલે બ્રહ્મ સવિતા નાર. ૧૮૬ દશ પુંખરિકો કમલ હે નિલ વરણુ
 સો નામ, વિષ્ણુ લક્ષ્મી વાસ કીઓ સહસ યામ. ૧૮૭ અનહદ
 ચક્ર હૃદય રહે દ્વાદશ દલ આરૂ વેત ખટ સહસ્ર જપ જપીલે સો
 શીવ રકજહ દેત ૧૮૮ પોડશ દલકો કમલ હે કંક વાસ શશીરૂપ,
 જપ સહસ્ર જાંહ જપે ભેદ લહે અતી ગુપ. ૧૮૯ અગ્નિ ચક્ર દે
 દલ કમલતિ કુટિ ધામ અનુપ, જપ સહસ્ર જાંહ જપે પાવે જ્યોતિ
 રવરૂપ. ૧૯૦ દલ હજારકો કમલ હે ગગન મંડલમે વાસ, જપ
 સહસ્ર જપે તેજ પૂજ્ય પ્રકાસ. ૧૯૧ ઓગ ઉગતી કર જોજલે સુરત
 નુરત કરશીન, દશ પ્રકાર અનહદ બજે હોઇ જાંહ લવલીન. ૧૯૨

કુંડલિયા—એક ભવર ગુજરશી દુલ્ય શંખ દંત્રવતી હોય, ત્રીજે શબ્દ
 મદંગકા યોથે તાલ હે સોય. ૧૯૩ પાંચમં ઘંટા બજે છડે શું મુંરતી
 નાદ સાતમે મેરી જ્યાં ગાજે, આ મેં બાજે દુદુંબી સીંહ ગર્જના ન
 લો, દશમે બાજે ધુધરૂ રામદાસ સુન લો. ૧૯૪

દુહા—દશ પ્રકાર અનહદ ધુરે જીન યોગી હે લીન, ઇન્દ્રિય થકી મન
 વાયકે રામદાસ રહી દીન. ૧૯૫ ત્રીણ પાંચ નવ નાડીકા, દશ બાયકો
 જાણુ, પ્રાણુ અપ્રમાણુ સા મન હે ઓર કહીત ઉધાન. ૧૯૬ જ્યાન વાયુ
 ઓર કીરતીરા કામ બાઇ જીન, નાગ ધન જય દેવદત્ત દશ બાય રણુ-
 જીત. ૧૯૭ નવ દ્વારકો બંધકર ઉતમ નાડી તીન, ઇગલા પીગલા
 સુખમણુકે લીકરે પર બીન. ૧૯૮ દરતે પરાયણુકે તગિય પતિત
 અપ્નેક, અનહદ ધ્વનિકી બીચમે દોમે શબ્દ અનેખ ૧૯૯ પુરક કરે
 કુંજક કરે રૈચક પવન ઉતાર, એસે પ્રમણુ કરે સુરમ કરે અહરુ

૨૦૦ ધરતી ખંધ લગાયકર હમ વાયુકો રોક, મસ્તક પ્રાણુ ચઢાય-
કર કરે અમરપુર ભેગ ૨૦૧ પાંચો મુદા સાદકે પાવે ઘટકા બેદ,
નાડી શક્તિ ચઢાયકે ખટ ચકરકે છેદ. ૨૦૨ યોગ ઉગતીકે કીજીએ
કે અજમાકો ધાંણુ, આપ આપ વિચારીએ પરમ તત્વકો જ્ઞાન. ૨૦૩
શુદ્ધ વાંજિશ શરીર હે પ્રાણુઓ ઓર રજીયુ, છુટ્ટા બાલ તું નહી
રામદાસ અખધુત ૨૦૪ કાયા માયા જાણીએ જીવ પ્રલ હે મીત
કાયા છુટ્ટી સુરત મીટે તું પરમાત્મ નીત. ૨૦૫ પાપ પુણ્ય આશા
તજો માન ઓર તો થાપ, કાયા મેહ વીકાર તજી જપે શુંય જપા
જાપ. ૨૦૬ આપ ભુલ્યો આપમેં જ્યો આપહી આપ, જોકો તું
દુહત શીરત તું આપી આપ. ૨૦૭ ઇચ્છા દુષ્ટ વીસારી કરી ક્યો
નહોઇ નાખાસ, તુંતો જીવન મુક્ત હે તજો મુક્તિકી આમ. ૨૦૮
ધવન ભઇ આકાશ સો અગ્નિ વાયુસે હોઇ, પાવક સો પાણી ભયો
પાણી ધરતી સોઈ. ૨૦૯ ધરતી મીટતે સ્વદ હે ખારિ સ્વાદસો નીર,
અગ્નિચર કરો સ્વદ હે ખટ્ટા સાદ સમીર ૨૧૦ ખટ્ટા મીઠા ચર-
કરા ખારિપર મન હોઈ, જખહી તત્વ વીચારીએ પાંચ તત્વમેં કાય.
૨૧૧ સ્વાદ નામ ઓ રંગ હે ઓર ખતાઇ ચાલ પાંચ તત્વકી
પરખ એહ સાધુ પાવે તત્કાલ. ૨૧૨ તિર કાનો પાવક ચને ધરતિ
તો ચક્રાર, સુન સ્વભાવ આદ્યશકો પાણી લંગો સોલ. ૨૧૩ અગ્નિ
તત્વ ગણુ તામશી કહી રજોગણુ ગાય, પૃથ્વી નીર સત્ત્વ ગુણી નમ
હે અસ્તીર માંહ. ૨૧૪ નિર ચને જખ સ્વાસમેં રશુ ઉપર ચઢી
મીત, ખેરીકો શીર કટ કરિ ધર આવે રણજીત. ૨૧૫ પૃથ્વીકે પ્રકા-
શમેં ઊધ કરમેં કાઈ, દોઉદલ રહે ખરાખરી હારી વામે હોઇ. ૨૧૭
અગ્નિ તત્વકે વહેતેહી ઉધકરણુ મત જાવ, હારિ હોઇ જીતે નહી
ઓર આવે તન ગાવ. ૨૧૭ તત્વ આકાશમેં ચલે તો વેહી રહી

જાય, રણુમાંહી કાયા છુટે ધર નહી દેખે આમ. ૨૧૮ જલ પૃથ્વીકે
 ઓમમેં ગર્ભ રહે સો પુત, વાયુ તત્વમેં સો કરિ અવર સુત
 કસુત. ૨૧૯ પૃથ્વી તત્વમેં ગર્ભ જે બાલક હોવે ભુપ, ધનવંતા સોઈ
 જાણીએ હુંદર હોઈ સ્વરૂપ. ૨૨૦ અગ્નિ તત્વ જમ ચત્રતટી કબી
 મર્ભ રહી જાય, ગર્ભ ગીરે માતા દુઃખી હો માતા મર જાય. ૨૨૧
 વાયુ તત્વ સ્વરને દાહીતે કરે પુરૂષ જમ ભોગ, ગર્ભ રહે જેતા સમે
 દેહી આવે રોગ. ૨૨૨ અરત સમ સાધકર દ્રષ્ટી સ્વાસકે માંહી, તત્વ
 ભેદ જે પાછળે ખીન સધે કુછ નાહી. ૨૨૩ આસન પ્રથમ લગાચકે
 એક વરસ નિત સાધ જેકે લેટે યોગ્યતે સ્વાસાહી આરાધ ૨૨૪
 નાભી નાસીકા માંહ કર સોહમ સોહમ જાપ, સોઈ અજપા જાપહે છુટે
 પૂર્ણ એર પાપ. ૨૨૫ ભેદ સ્વદય બહુત હે સુસ્મ કહો બનાય,
 ત્વહે સમક્ત વીચાર લે અપને મન ચીત લાય. ૨૨૬ ધરણી તરે
 ગીરવટ ટળે સુત મીત, બચન સદય ના ટળે મોરલી સુત રણુ-
 જીત. ૨૨૭ કાલ્કેદાસ ગુરૂકી દયા સો સાધુ દયા સો જર્જુ, રામદાસ
 રણુજીતને કહો સ્વરોદય જ્ઞાન. ૨૨૮

છપેા—હિંદુર મમ જન્મ નામ રણુજીત વખણાય, મુંરલીકા
 સુત જાણુ. જાત દુસરા પહીચાણો, બાલ અવસ્થા માંહી ખુરી દિ-
 લ્લીમેં આયો. રમત મીને ગુરૂ દેવ નામ રામદાસ ધરાયો. યોગ
 સુક્તિ હરિ શું ગતિ બ્રહ્મજ્ઞાન દહ કંઈ મહો. આતમ તત્વ વિચારી
 હે અર્જ પામે સનિ મન રહો. ૨૨૫.

॥ इति श्री ज्ञान तत्त्वसार सम्पूर्णम् ॥

મેઘ પ્રકરણ.

કારતક સુદ તે આદરા કીજીએ, કારતક વદને પનરવ કીજીએ
 માગશર સુદને પુંપય કીજીએ, માગશર વદને અન્દેશ કીજીએ, પોષ
 સુદને મધા કીજીએ, પોષ વદને પુરવા કીજીએ, માહ સુદને ઓતરા
 કીજીએ, માહ વદને હરત કીજીએ, આ આઠ નખેતરમેં નીચું વાદળું
 થાય તો સુકાળ જાણવો. અને જો ઊંચું વાદળું થાય તો દુકાળ
 જાણવો. ચોમાસાના માસમાં પ્રભાતે મેઘાડંબર બંધાય અને મેઘાને
 ફેરાં થાય, અને રાત્રી આકાશ નિર્મળ દેખાય તો દુકાળ જાણવો.
 ચોમાસાના રાત્રિ કાળમેં ચંદ્ર કુંડું મોટું પડે તો વરસાદની રાખાણ
 થાય અને થેડો વરસાદ થાય. કારતક સુદ ૧ ના દીને ૨ પહોર
 થતું વાદળ થાય તો એક માસમેં લડાઈ થાય. અને ૩ જ પહોરે
 પીળું વાદળું થાય તો રોગચાળો આવે, અને ૪ પહોરે કાળું વાદળું
 થાય તો એક માસમેં મોંઘરાળી થાય. અને દિને મેઘ ગર્જના કરે
 તો બ્રાહ્મણ કીજીએ ત્યારે તો તે માસમેં રૂકું થાય રાતું વાદળું તો
 બાઈ ક્ષત્રી કીજીએ, ત્યારે તો ઊદય થાય પીળું થાય તો સુદ કી-
 જીએ ત્યારે તો રોગ આવે. કાળું વાદળું થાય તો વંશ કીજીએ
 ત્યારે તો મોંઘરાળી થાય. કારતક સુદ ૧૩-૧૪ ના દીને વાદળાં
 થાય તો અશાડ સુદમેં વરસાદ થાય. કારતક માસમેં મેઘ ગરબ્યા
 કરે તો ચોમાસાના ચાર માસ પાકા જાણવા, ત્યારે તો સુધાર જાણવો.
 કારતક વદી અમાસે જો શની કે રવીવાર હોય અને સાવીતા નખે-
 તર હોય તો દુકાળ જાણવો.

માગશર માસના ભાવ અને ગર્ભ જોવાશે.

માગશર સુદ ૮ તથા ૯ ના દીવસે ચીતળા નખેતર હોય તો તથા ઇશાન ખુણામે વાદળું થાય તો તથા ઉત્તર દીશામે વદળું થાય ને ખપોરે આકાશે વાદળું થાય ત્યારે તો અશાઠ સુદમે વરસાદ થાય. માગશર સુદ ૬-૧૦-૧૧-૯ એ ચાર તીથીમે ચીતળા, સાવીતા, વૈશાખા એ ત્રણ નખેતરમેથી ચોક પણ નખેતર એ ચાર તીથીમે હોય તો અશાઠ સુદ ૬-૯-૧૦ તથા ૧૧ રસ એ ચાર દીવસમે વરસાદ થાય. અશાઠ સુદ સાતમે વરસાદ થાય તો દીન ચાર આંખ ઊઘાડે નહીં. માગશર સુદ ૭ ના દીને પૂર્વ કાશ્વતી નખેતર હોય તો અશાઠ સુદમે વરસાદ થશે, પ્રથમ દીન ચાર થોડો વરસસે. પંચી તળાવ-નદીએ પુર આવશે, પંદર દીવસ ધણી વરસસે માગશર સુદ ૧૩-૧૪ વાદળાં થાય તો શ્રાવણ સુદ ૧૩-૧૪ ના દીને વરસાદ થશે તે દીન ત્રણ કે તેરની હેતી કરે છે.

પોષ માસના ભાવ જોવાશે.

પોષ સુદ ૭ ના દીને વાદળાં થાય તો વા-વાયર કહેવાશે. ત્યારે તો ઝાડ જાગી પડશે. તે દીન ૨૭ વાયુ વાશે. તારપર સાચો રાખળે ને અસાઠ માસ કોરો કહાડશે. આદરામે થોડો થોડો વરસાદ થશે શ્રાવણ ભાદરવે સમધાર રહે છે. પોષ સુદ પુનમના દીવસે પૂર્વશ્રદ્ધા નખેતર હોય તો ગર્ભ નીપજ્યો જાણવો ત્યારે તો શ્રાવણ સુદ પુનમે વરસાદ થશે અને પોષ સુદ પુનમના દીવસે આયમણી દીશામે વાદળું થાય તો દીવાસાના દીને વરસાદ થશે. રાત ધડી ચાર જતાં મનન થશે પોષ સુદમે અરત તથા સતબીસા નખેતર હોય તો શ્રાવણ ભાદરવે જળનો જોગ ધણો છે.

મહા માસના ભાવ જોવાશે.

મહા સુદ ૧ ના દીન વાદળું ન હોય તો સારૂ, અને વાદળાંને ઉત્તરનો વાયુ બે હોય તો તલ, શરસવ બે મેઘા વેચાય મહા સુદ બીજના દીવસે વાદળું અને વીજળી થાય થાય તો અનાજ મોંઘા વેચાય. મહા સુદ ત્રીજના દીને વાદળાં વીજળી થાય તો ઘઉં જવનો સંગ્રહ કરવો, મહા સુદ ૪ ના દીવસે વાદળાં મેઘ હોય તો પાન નારીયેર એ બે મોંઘા વેચાય. મહા સુદ પાંચમના દીને વાયુ ઉત્તરનો વાયુ તો બાદરવો જળ વીના કારો જાય મહા મહીનામેં ટાક ન પડે તો મોઘું અન્ન વેચાય ને મહા માસમેં પાંચ રવીવાર હોય તો કાળ પડે. મહા સુદ ૬ ના દીવસે સોમવાર હોય તો તેલ-ઘી મોંઘુ વેચાય, મહા સુદ ૬ ના દીવસે મેઘ ગાળે નહી તો કપાસ મોંઘી વેચાય મહા સુદ સાતમ નીર્મળ તો સારી નહીં આસ. મહા સુદ સૂર્ય નીર્મળ તો જળ વીના પૃથ્વી દેમે મહા સુદ સાતમના દીવસે સોમવાર હોય તો કાળ પડે રાજા હડે નર સધળા ભમંત, મહા સુદ ૮ ના દીવસે ચંદ્ર વાદળ વીના હોય અને સૂર્ય વાદળ થાય તો રાજા નાસે જાય પામી. મહા સુદ ૫ ના દીવસે વાયુ વાયવ્ય ખુણાનો વાયુ તો વરસનો કાલ થયો જાણવો. અને ના વાયુ તો વરસનો વિશ્વાસ નહીં મહા સુદ ૫ ના દીને ઉત્તર-પશ્ચિમ વાયવ્ય ખુણામેં વાદળાં થાય તો અન્ન ઘણું પાકશે, મહા સુદ ૫ મે ઇશાન ખુણામેં વાયુ વાયુ તો વરસનો કાલ થયો જાણવો. મહા સુદ ૭ ના દીને વાયુ પશ્ચિમ દીશામેંથી વાયુ તો આસો માસ વૃષ્ટિ થશે ને મલ પાછોતર પાકશે. મહા સુદ ૯ ના દીને વાયુ ઉત્તરનો વાયુ તો વરસનો કાલ થયો જાણવો, જે તે દીને વાયવ્ય ઉત્તર ઇશાન દીશામેં આકાશ વાદળું થાય તો વરસનો કાલ થયો જાણવો, ત્યારે તો બાદરવા સુદ ૧ ના દીને વરસાદ થશે.

શ્રાગળ્ય મ સના ભાવ જોવાશે.

શ્રાગળ્ય સુદ ૩ ના દીવસે વાદળાં થાય તો અશાઠ સુદ ૩ ના દીવસે વરસાદ થાય પણ જળ રાતાં વરસ છે. શ્રાગળ્ય સુદ ૬ ના દીને મુળ નખેતર હોય તો અશાઠ સુદ ૬ ના દીવસે વરસાદ થાય શ્રાગળ્ય સુદ પાંચમે વાદળાં ગર્ભ ધરે તો અશાઠ સુદ પાંચમના દીવસે વરસાદ થાય પ્રભાતે વરસાદ થાતો દીન આઠની હેલી કરે. શ્રાગળ્ય સુદ ૭ ના દીવસે કુરતીકા નખેતર હોય તો તે દીવસે સૂર્યના માથે વાદળાં હોય તો ખપોરે હકાવ કરે તો વાવાયુ કહેવાશે. માસ ૧-૧૧ નું વા-વાયુ કહેવાશે ને વરસાદ તો આસો સુદ ૬ ના દીવસે થશે. શ્રાગળ્ય સુદ પુનમના દીને વાયુ વાયવ્ય ખુણાનો વાય તો વપ્રાંતિનો કાલ થયો જાણવો. મેઘ ધણુ થશે, ખડપાણી ધણું થશે ધાન વણું પાકશે ને પુનમના દીને વાયુ અગ્નિ ખુણાનો વાય તો દુકાળ પડે. હોળીના દીને લાળી બોલે તો વીચારશે, પહેલા પહોરે બોલે તો અશાઠ સુદમે વરસાદ થાય. બીજા પહોરે શ્રાવણ માસમે વરસાદ થાય, ત્રીજા પહોરે બોલે તો ભાદરવામે વરસાદ થાય. ચોથા પહોરે બોલે તો આસો માસમે વરસાદ થાય. ચોથા પહોરે બોલે તો આસો માસમે વરસાદ થાય. જે પહોરમે ઝાઝાં બોલે તો તે માસમાં વધારે વરસાદ થાય ને જે પહોરમાં હળવાં બોલે તે માસમાં ઓછો વરસાદ થાય શ્રાગળ્ય સુદ પુનમના દીને સત્તમીકા નખેતર હોય તો નક્કી કાળ પડે.

ચૈતર માસના ભાવ જોવાશે.

ચૈતર સુદ ૫-૬-૭ ના દીવસે વાદળાં સંધ્યાકારે થાય તે જોને, ને વાયુ વાય તે પણ જોને. હંસતીના આગા મંડના આકારે,

ચિટના આકારે સીંહના આકારે, મધરના આકારે, ઘેડાના આકારે
 થાય તો વરસાદ થવાનાં લક્ષણ છે; પણ પશ્ચિમ દીશામેં જોવામેં
 આવે ત્યારે તો અશાડ સુદ ૫-૬-૭ ના દીને વરસાદ થાય આ
 દીને ઉત્તર દીશામેં હુંગરના સમાન વાદળાં થાય તો સમુદ્રમેં જળ
 વરસશે. ચૈત્ર સુદ ૫-૬-૭ ના દીવસે પશ્ચિમની દીશામેં હુંગરના
 સમાન વાદળાં થાય તો અશાડ સુદ ૫-૬-૭ વરસાદ થાય તે દી
 આઠની કે સાતની હેલી કરશે. અગ્નિ ખુણમેં પર્વતના સમા
 વાદળાં થાય તો દીન એક વરસશે. ઇશાન ખુણમેં પર્વતના સમા
 વાદળાં થાય તો મેઘ નહી વરસે એ દીન વાયવ્ય ખુણમેં હુંગરના
 સમાન વાદળાં થાય તો મેઘ થોડો થોડો પણ વરસશે.

વૈશાખ માસના ભાવ જોવાશે.

વૈશાખ સુદ ત્રીજા દીવસે વાયુ પૂર્વનો વાય તો દુરભસ થશે,
 અન્ન નહીં પાકે દુનીઆ પીડાશે, જયસ સર્વે મોંઘી થશે, કાપડ
 સુતર સોંધા રશે અગ્નિ ખુણનો વાયુ વાય તો ખડે વરખડે વસતી
 થશે ત્યારે તો વા-વાયુ ટહેનાશે ગામો ગામથી પ્રજા ભાગશે, ચો-
 પર્ગા કકડશે, ઘોખો પછો લાગશે. માવીતરે, છોર છોડશે; એવો કાળ
 પડશે તે દીને દક્ષિણ દીશાનો વાયુ વાય તો વાવાયર કહેવાય છે
 જેટલા પહેર વાય તેટલા પહેરનું વાવાયર ટહેવશે. વરસ તો ખોડા-
 ગામડું ગણાશે. તે દીને નીરવ્ય ખુણાનો વાયુ વાય તો ધરે ધર
 રોગચાળો ચાલશે, જયસ સર્વે મોંઘી થશે તે કણ્ઠીક સોંધી થશે,
 વેચાણુ કાંઈ લેશે નહી એનો રોગચાળો ચાલશે.

સમાપ્ત

